

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-82>

УДК 343.326

Шевченко І.О., Головкін Б.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МІСЦЕ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У БОРОТБІ З ТЕРОРИЗМОМ

Анотація. У статті комплексно досліджено характер терористичних загроз в Україні, ступінь ураженості держави і суспільства від терористичних посягань, тенденції розвитку міжнародного тероризму, особливості боротьби з тероризмом у сучасному світі. Також були проаналізовані статистичні дані, які свідчать про рівень терористичної активності в державах світу і показують, які з держав і в яких масштабах стикаються з терористичною загрозою. На підставі чинних нормативно-правових актів з'ясовано правовий статус Служби безпеки України як головного органу у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю. Проаналізувавши адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, сформульовано завдання та функції Служби безпеки України. Надано рекомендації, спрямовані на удосконалення правового регулювання службово-оперативної діяльності Служби безпеки України у сфері протидії тероризму.

Ключові слова: тероризм, Служба безпеки України, національна безпека, Антитерористичний центр при СБ України, протидія тероризму, міжнародне співробітництво.

Shevchenko Ilya, Holovkin Bohdan
Yaroslav Mudryi National Law University

THE PLACE OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE IN THE FIGHT AGAINST TERRORISM

Summary. The article is investigated with the nature of terrorist threats in Ukraine, the degree of the state and society's involvement in terrorist attacks, the tendencies of the development of international terrorism, the features of the fight against terrorism in the modern world. It is also analyzed statistics, which showing the level of terrorist activity in the countries of the world and showing which states and to what extent they are facing a terrorist threat, also the number of terrorist acts prevented and uncovered by the Security Service of Ukraine during 2016-2018. The legal status of the Security Service of Ukraine as the main body in the nation-wide system of combating terrorist activity has been explored on the basis of the current legal acts. Having analyzed the administrative and legal principles of the activity of the subjects of national security, the tasks, functions and main directions of activity of the Security Service of Ukraine are formulated. Recommendations have been formulated to improve the legal regulation of the counter-terrorism service and operational activity of the Security Service of Ukraine. The article emphasizes that the reform of the Security Service of Ukraine is identified as one of the priorities of comprehensive reform of the Ukrainian state in accordance with key strategic and programmatic documents. Based on the research, attention was drawn to the role and the functional tasks of a permanent body, the Anti-Terrorism Center, which coordinates the activities of counter-terrorism entities in preventing terrorist acts. The author notes that the Security Service of Ukraine cooperates with special services of other states and international organizations, namely with the structures of the North Atlantic Treaty Organization, the Office of the Coordinator of the OSCE Projects in Ukraine, the EU Border Assistance Mission to Ukraine and Moldova and other, with which general operations and anti-terrorist exercises are conducted. It was stated that the reform of the Security Service of Ukraine is relevant today and it is necessary to improve the regulatory framework, system of counter-intelligence, operational-search and administrative-legal measures to combat terrorism, to upgrade the material support system of the structural units.

Keywords: terrorism, the Security Service of Ukraine, the national security, the Anti-Terrorist Center at the Security Service of Ukraine, anti-terrorism, international cooperation.

Постановка проблеми. Реформування державного сектору безпеки і оборони, а передусім, Служби безпеки України, є ключовим питанням, яке необхідно вирішити на шляху до поступової інтеграції України до Європейського Союзу і НАТО. У процесі реформування виникають проблемні питання щодо визначення обсягу основних функцій і завдань Служби безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань щодо ефективного функціонування Служби безпеки України займалися такі вчені, як: Б.М. Головкін, В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.Ф. Корж, А.Ф. Зелінський, С.В. Ківалов, В.В. Копейчиков, А.М. Куліш, М.І. Панов та ін. Аналіз динаміки здійснення терористичних актів як в Україні так і у світі свідчить про нові форми, засоби, методи, які використовуються терористами у злочинній

діяльності, у зв'язку з чим виникає актуальність дослідження цього питання науковцями.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оновлення при-таманних Службі безпеки України функцій та присвоєння їй нових з урахуванням сучасного рівня терористичних загроз, спрямованих на завдання шкоди національній безпеці держави, правам і свободам людини, потребує повного комплексного забезпечення (матеріального, технічного, кадрового, наукового) діяльності Служби безпеки України.

Мета статті. Метою даної статті є визначення характеру терористичних загроз, які існують наразі в Україні, ступінь ураженості нашої держави і суспільства від терористичних посягань, тенденції розвитку міжнародного тероризму, особливості боротьби з антисоціальним явищем тероризму в сучасному світі, з'ясування завдань

функції Служби безпеки України щодо протидії зазначеному явищу.

Виклад основного матеріалу. Наразі для нашої держави найбільшою терористичною загрозою є агресивна політика Російської Федерації, пов'язана безпосередньо зі здійсненням загального контролю над терористичними організаціями, так званих «Донецької народної республіки» і «Луганської народної республіки», а також створення організацій сепаратистського спрямування задля дестабілізації та дезінтеграції України [1].

Статистичні данні свідчать, що у 2013 р. Україна (з початком російської агресії) перемістилася з 51-го на 12-те місце серед 163 країн, які внесено до Глобального індексу тероризму, у 2015-2016 рр. займала 11-те місце, у 2017 р. – 17-те місце, а у 2018 р. – 21-ше місце [2]. У 2018 році Служба безпеки України попередила вчинення 8 терористичних актів, 5 з яких було розкрито. Відповідно до статистичної інформації всього у 2016-2018 роках СБУ було попереджено 28 терористичних актів [3].

В сучасних умовах гібридної війни простежується специфіка терористичних проявів, які характерні саме для України, як-то: здійснення вибухів у місцях загального користування; обстріли цивільного населення; застосування важкої крупнокаліберної зброї і броньованої техніки; дискримінація та переслідування громадян за їх власні релігійні чи політичні погляди; нелюдське поводження із українськими військовослужбовцями, в тому числі зі складу Служби безпеки України, які потрапили у полон до бойовиків; активне використання Інтернет-мережі з метою поширення пропагандистських закликів, які спрямовані на зміну ідеологічних установок і переконань громадян, їх вербування та фінансування.

Нехтуючи нормами міжнародного гуманітарного права, терористи нерідко використовують мирне населення як «живий щит», розташовуючи при цьому військову техніку, боеприпаси поряд із школами, лікарнями, житловими кварталами; створюють перешкоди у роботі Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ та не допускають гуманітарні конвої ООН. Варто зазначити, що така «політика» тероризму існує не тільки на невідконтрольованих територіях «ДНР», «ЛНР», а й в деяких інших областях України.

На превеликий жаль, існує ряд факторів, які дозволяють припускати збільшення кількості терористичних проявів в нашій державі, а саме сприятливе географічне розташування України, складна політична ситуація, пов'язана із агресивними діями Російської Федерації щодо України; поширення нелегальної вогнепальної зброї, боеприпасів, вибухових та отруйних речовин, активізація сепаратистських рухів, а також численні провокації серед національних меншин; висока латентність злочинів тощо. Так, за умови посилення співробітництва у сфері боротьби з тероризмом та активізації участі України в міжнародних антитерористичних заходах лідери певних терористичних організацій можуть розглядати нашу країну як безпосередній об'єкт для здійснення атак [4, с. 20].

Реформування Служби безпеки України визначено одним з пріоритетів комплексного реформування України відповідно до ключових

стратегічних і програмних документів – Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, Річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО [5].

Одним із основних завдань вищезазначеної реформи є концентрація зусиль на контролрозвідувальній діяльності, боротьбі з тероризмом, захисті державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності, критичної інфраструктури, безпеки держави в інформаційній сфері, а також охороні державної таємниці. Успішне здійснення такої реформи повинне посилити спроможність СБУ ефективно протидіяти зовнішнім та внутрішнім загрозам державній безпеці України з неухильним забезпеченням прав і свобод людини.

Правовий статус Служби безпеки України як суб'єкта протидії тероризму в Україні визначено в Законі України «Про Службу безпеки України». Згідно ст. 2 на Службу безпеки України покладено в межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру й безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [6].

Статтею 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» встановлено, що головним органом у загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю є Служба безпеки України [7]. Враховуючи положення ч. 1 ст. 5 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», ст. 24 і ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України», впливає, що діяльність Служби безпеки України, спрямовану на протидію тероризму в Україні, можна згрупувати за такими напрямками: 1) діяльність, що спрямована на попередження та профілактику терористичної активності; 2) діяльність з координації та взаємодії з іншими суб'єктами протидії тероризму в Україні; 3) діяльність, спрямована на припинення правопорушень у тому числі у сфері тероризму та притягнення винних до відповідальності; 4) діяльність, спрямована на забезпечення законності та недопущення протиправних посягань на інтереси людини та держави [8].

Провідну роль в безпосередній організації та проведенні операцій по боротьбі із тероризмом відіграє Антитерористичний центр, який є координуючим та постійно діючим органом при Службі безпеки України. Щодо основних завдань Антитерористичного центру варто виділити:

– збір, узагальнення, аналіз і оцінка інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;

– розробка концептуальних основ і програм боротьби з тероризмом, рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин і умов, що сприяють скоєнню терористичних актів та інших злочинів, скоєних з терористичні метою, формування планів попередження терористичних проявів і їх припинення;

– організація та проведення антитерористичних операцій і координація діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом, а також командно-штабних і тактико-спеціальних навчань та тренувань;

– взаємодія із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризму;

– участь у підготовці проектів міжнародних договорів України, підготовка та подання пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби з тероризмом, фінансування проведення антитерористичних операцій, заходів щодо попередження, виявлення та припинення терористичної діяльності [9].

З метою ефективного виконання своїх обов'язків Служба безпеки України реалізує свої повноваження шляхом проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності; збирання інформації про діяльність іноземних та міжнародних терористичних організацій; проведенням оперативно-технічних пошукових заходів у системах і каналах телекомунікацій, які можуть використовуватися терористами; забезпечення та проведення безпосередньо антитерористичних заходів, тощо [7].

На нашу думку, співпраця з Організацією Північноатлантичного договору, Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні, Місією ЄС з прикордонної допомоги Україні та Молдові та іншими міжнародними організаціями є вкрай необхідною в умовах, де-факто, збройного конфлікту з Російською Федерацією.

Щодо здійснення міжнародного співробітництва СБУ, слід зазначити, що таке співробітництво спрямоване безпосередньо на протидію

одній з найбільших загроз національній і міжнародній безпеці – тероризму [10]. Ефективність протидії цим загрозам залежить від рівня взаємодії як у двосторонньому форматі, так і в межах міжнародних організацій. Варто зазначити, що органами Служби безпеки України налагоджено партнерство з понад 100 спеціальними службами та правоохоронними органами 60 країн світу та 63 профільними структурами у складі міжнародних організацій на підставі норм міжнародного права, відповідних договорів і угод. У ході такого співробітництва забезпечується обмін оперативно-вагомою інформацією з питань обопільного інтересу. Окрім того, на регулярній основі проводяться спільні операції й антитерористичні навчання. За визнанням партнерських спецслужб успішне проведення спільних операцій дає змогу розглядати Україну як постійного та надійного партнера в галузі міжнародної безпеки [11].

Висновки та пропозиції. В процесі поточного реформування сектору національної безпеки, особливого значення набуває оптимізація діяльності Служби безпеки України, яка повинна в межах своєї компетенції швидко та ефективно реагувати на сучасні загрози національним інтересам України. Беручи до уваги те, що з'являються нові способи та методи вчинення терористичних актів, а також нові знання та засоби, які використовуються терористами, постає низка проблем щодо необхідності удосконалення системи контррозвідувальних, оперативно-розшукових та адміністративно-правових заходів щодо боротьби з тероризмом, посилення координації і взаємодії Служби безпеки України з іншими правоохоронними органами для своєчасного викриття і припинення терористичних посягань, активізації з цією метою міжнародного співробітництва, оновлення системи матеріального забезпечення структурних підрозділів, а також удосконалення нормативно-правового регулювання Служби безпеки України як головного органу в загальнодержавній системі боротьби з терористичною діяльністю. Отже, при прийнятті нової редакції Закону України «Про Службу безпеки України» пропонуємо враховувати рівень та характер терористичних загроз національній безпеці, тенденції розвитку міжнародного тероризму, а також досвід держав-членів ЄС і НАТО у сфері боротьби із тероризмом.

Список літератури:

1. «Концепція боротьби з тероризмом в Україні»: Указ Президента України від 05.03.2019 № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019/conv#n12> (дата звернення: 26.12.2019).
2. The Global Terrorism Index 2018. URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf> (дата звернення: 26.12.2019).
3. Результати діяльності Служби безпеки України за 2018 рік. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5512#.6JSnAVr9.dpbs> (дата звернення: 26.12.2019).
4. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. Київ: НІСД, 2017. 60 с.
5. Резнікова О.О., Місюра А.О. Щодо імплементації положень Закону України «Про Національну безпеку України» у частині реформування Служби безпеки України: аналітична записка. Київ: НІСД, 2018. 17 с. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Reznikova_Misiura-eb7b9.pdf
6. «Про Службу безпеки України»: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 26.12.2019).
7. «Про боротьбу з тероризмом»: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 26.12.2019).
8. Трофімцов В. Роль органів спеціального призначення в системі суб'єктів протидії тероризму в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 135–139. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/06/28.pdf> (дата звернення: 26.12.2019).

9. «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України»: Указ Президента України від 14.04.1999 № 379/99. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (дата звернення: 26.12.2019).
10. Golovkin B.N., Cherniavskiy S.S., Chornous Y.M., Bodnar V.Y., Zhuk, I.V. International cooperation in the field of fighting crime: directions, levels and forms of realization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22(3). URL: <https://www.abacademies.org/articles/international-cooperation-in-the-field-of-fighting-crime-directions-levels-and-forms-of-realization-8346.html> (дата звернення: 26.12.2019).
11. Офіційний веб-сайт Служби безпеки України. Міжнародне співробітництво. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/20> (дата звернення: 26.12.2019).

References:

1. «Kontseptsiiia borotby z teroryzmozom v Ukraini» [«On the Concept of Combating Terrorism in Ukraine»]: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine] of 05.03.2019 № 53/2019. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019/conv#n12> (accessed: 26.12.2019).
2. The Global Terrorism Index 2018. Available at: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/12/Global-Terrorism-Index-2018-1.pdf> (accessed: 26.12.2019/).
3. Rezultaty diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy za 2018 rik [The results of the Security Service of Ukraine for 2018]. Available at: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/5512#.6JSnAVr9.dpbs> (accessed: 26.12.2019).
4. Reznikova, O.O., Misiura, A.O., Dromov, S.V., & Voitovskiy, K.E. (2017). Aktualni pytannia protydii teroryzmu u sviti ta v Ukraini [Topical issues in countering terrorism in the world and in Ukraine]: analytical report (eds O.O. Reznikova), p. 60. Available at: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Reznikova_Misiura-eb7b9.pdf (accessed: 26.12.2019).
5. Reznikova, O.O., & Misiura, A.O. (2018). Shchodo implementatsii polozhen Zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu bezpeku Ukrainy» u chastyni reformuvannia Sluzhby bezpeky Ukrainy [Regarding the implementation of the provisions of the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" regarding the reform of the Security Service of Ukraine]: analytical note, 17 p. Available at: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Reznikova_Misiura-eb7b9.pdf (accessed: 26.12.2019).
6. «Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy» [«On Security Service of Ukraine»]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] of 25.03.1992 № 2229-XI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (accessed: 26.12.2019).
7. Pro borotbu z teroryzmozom [On the fight against terrorism]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] of 20.03.2003 № 638-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (accessed: 26.12.2019).
8. Trofimtsov, V. (2016). Rol orhaniv spetsialnoho pryznachennia v systemi subiektiv protydii teroryzmu v Ukraini [The role of special purpose bodies in the system of counterterrorism actors in Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, no. 6, pp. 135–139. Available at: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/06/28.pdf> (accessed: 26.12.2019).
9. «Pro Polozhennia pro Antyterorystychnyi tsentr ta yoho koordynatsiini hrupy pry rehionalnykh orhanakh Sluzhby bezpeky Ukrainy» [«About the Regulation on the Anti-Terror Center and its coordination groups under the regional bodies of the Security Service of Ukraine»]: Ukaz Prezydenta Ukrainy [Decree of the President of Ukraine] of 14.04.1999 № 379/99. Available at: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379/99> (accessed: 26.12.2019).
10. Golovkin, B.N., Cherniavskiy, S.S., Chornous, Y.M., Bodnar, V.Y., & Zhuk, I.V. (2019). International cooperation in the field of fighting crime: directions, levels and forms of realization. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, vol. 22(3). Available at: <https://www.abacademies.org/articles/international-cooperation-in-the-field-of-fighting-crime-directions-levels-and-forms-of-realization-8346.html> (accessed: 26.12.2019).
11. Ofitsiynyi veb-sait Sluzhby bezpeky Ukrainy. Mizhnarodne spivrobotnytstvo [The official website of the Security Service of Ukraine. International cooperation]. Available at: <https://ssu.gov.ua/ua/pages/20> (accessed: 26.12.2019).